

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

13

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

13ος ΤΟΜΟΣ
ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ
1940 - 1949

Εκδότες
ΗΛΙΑΣ ΜΑΝΙΑΤΕΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ

Σχεδιασμός Συντονισμός
Δρ. ΝΙΚΟΣ ΒΑΡΔΙΑΜΠΑΣΗΣ

Σύμβουλος Έκδοσης
Δρ. ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΙΖΑΣ
Διευθυντής Ερευνών ΚΕΙΝΕ Ακαδημίας Αθηνών

Υπεύθυνος ηλεκτρονικής έκδοσης
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΤΣΚΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ 1940 - 1949

ΕΠΟΠΤΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ
Καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας
Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Συγγραφείς

ΔΟΡΔΑΝΑΣ ΣΤΡΑΤΟΣ Ν. Δρ. Ιστορίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΚΑΒΑΛΑ ΜΑΡΙΑ Υπ. Δρ. Σύγχρονης Ιστορίας Πανεπιστημίου Κρήτης
ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ Κοινωνιολόγος Παντείου Πανεπιστημίου
ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ Δημοσιογράφος
ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ Καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ Επίκουρος Καθηγητής Νεότερης Βαλκανικής Ιστορίας, Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ Διδάσκων Ιστορίας της Λογοτεχνίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δρ. Παντείου Πανεπιστημίου
ΤΖΟΥΚΑΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ Δρ. Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου
ΧΑΤΖΗΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΑΣΟΣ Εκπαιδευτικός, Δρ. Νεότερης Ιστορίας

Γλωσσική Επιμέλεια - Διόρθωση

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΠΑΓΙΑ, ΑΛΕΚΑ ΣΦΥΡΗ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΤΣΙΩΚΟΥ

Εικονογραφική Τεκμηρίωση

ΟΛΓΑ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, ΖΩΓΡΑΦΙΑ ΜΠΙΔΙΚΟΥΔΗ, ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΒΙΚΥ ΤΣΑΜΗ

Δημιουργικό Ατελιέ

ΗΡΩ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΑΜΒΑΚΑΡΗ ΜΑΡΙΝΕΖΑ, ΡΕΒΕΚΚΑ ΚΑΛΙΜΤΖΑΚΗ, ΟΛΓΑ ΚΟΝΤΟΝΗ,
ΛΙΑΝΑ ΜΙΧΑΛΑΚΗ, ΖΩΗ ΜΟΥΝΤΟΥΡΗ, ΝΙΚΗ ΞΕΝΙΚΑΚΗ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΤΣΙΡΜΠΑ, ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΧΡΟΝΗ

Γραφικά ηλεκτρονικής έκδοσης

ΜΑΡΙΑ ΚΑΣΤΡΙΝΑΚΗ

Προγραμματισμός - Υλοποίηση

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΙΛΙΤΣΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, ΒΕΡΟΝΙΚΑ ΤΡΟΥΠΟΣΚΙΑΔΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ

Μια φράση με μεγάλη βαρύτητα αναφέρει πως «ένας λαός που δεν γνωρίζει την ιστορία του, είναι καταδικασμένος να αφανιστεί». Στις αρχές του 21ου αιώνα, οι Έλληνες, ένας λαός με ιστορία χιλιετιών και παρουσία σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της Γης, αλλά συνδεδεμένοι άρρηκτα με τις ρίζες τους, στην Ελλάδα και στην Κύπρο, είναι από τα πιο προοδευμένα έθνη του κόσμου και ασφαλώς έχουν αποδείξει ότι αγαπούν και μελετούν την ιστορία τους.

Οι Εκδόσεις Δομή, με μια παρουσία δεκαετιών στον εκδοτικό χώρο, έχουν συμβάλει στη διατήρηση και στην ανάδειξη του ελλαδικού πολιτιστικού και ιστορικού πλούτου. Η ανανεωμένη έκδοση της Εγκυκλοπαιδείας Δομή αγκαλιάστηκε από μια νέα γενιά αναγνωστών, που εξακολουθεί να δείχνει την εμπιστοσύνη της σε έναν εκπαιδευτικό τίτλο κύρους. Και τώρα, με όλο τον σεβασμό προς το αναγνωστικό μας κοινό, προσφέρουμε άλλο ένα ανεκτίμητο έργο γνώσης: την «Ιστορία των Ελλήνων».

Η 16τομη «Ιστορία των Ελλήνων» προσφέρει μια συνολική εικόνα της ιστορικής πορείας του ελληνικού έθνους από τους προϊστορικούς χρόνους έως σήμερα, την αυγή του 21ου αιώνα.

Το έργο αυτό είναι προϊόν συλλογικής προσπάθειας, συντεταγμένο από δεκάδες ειδικούς επιστήμονες και ιστορικούς. Ενσωματώνει τις πιο σύγχρονες ιστοριογραφικές τάσεις, αλλά είναι γραμμένο σε απλή και εύληπτη γλώσσα. Ταυτόχρονα, συνταιριάζει αρμονικά σε ένα λειτουργικό σύνολο κείμενο και εικόνα, σε μια προσπάθεια να απευθυνθεί σε ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό, τόσο στον αναγνώστη που αγαπά την ιστορία όσο και στον ειδικό επιστήμονα και στον εκπαιδευτικό που αναζητά έναν τίτλο αναφοράς, αλλά προπάντων στον μαθητή και στον φοιτητή που καλείται να γνωρίσει την ιστορία του, από μια πηγή έγκυρη και αξιόπιστη.

Πιστεύουμε ότι ανταποκριθήκαμε στις απαιτήσεις αυτού του μεγάλου εγχειρήματος και σας ευχόμαστε καλή ανάγνωση!

Οι εκδότες

Ηλίας Μανιατέας - Ιωάννης Τεγόπουλος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δεν υπάρχει - με την εξαίρεση ίσως της ελληνικής επανάστασης και του απελευθερωτικού αγώνα - περίοδος πιο πυκνή σε γεγονότα και εξελίξεις στη νεοελληνική ιστορία από την περίοδο του πολέμου, της κατοχής και του εμφυλίου - από τη δεκαετία 1940-1950 δηλαδή. Εφτά εκατομμύρια Έλληνες - ένα μικρό κράτος για τα μέτρα του καιρού - πέρασαν μέσα σε λίγα χρόνια από καταστάσεις και εμπειρίες που άλλα έθνη, πολύ πιο μεγάλα, δεν γνωρίζουν σε ολόκληρη την ιστορία τους. Δεν οφειλόταν αυτό σε κάποια κατάρρα που το έθνος κουβαλά μαζί του, ούτε σε κάποια έμφυτη έφεση των νεοελλήνων προς την περιπέτεια. Απλώς συνέβη εδώ κάτι που σπάνια συναντούμε στην ιστορία των κρατών και των ανθρώπων κοινωνιών. Η γεωγραφία, η κοινωνική διάρθρωση και η γύρω ιστορική συγκυρία συνδυάστηκαν με τρόπο εξαιρετικά δημιουργικό - και ταυτόχρονα εξαιρετικά επώδυνο - για να δώσουν αυτή τη μοναδική ελληνική εμπειρία της δεκαετίας.

Πρόκειται για μία ιστορία που μόλις αρχίζουμε να ανακαλύπτουμε με ουσιαστικό και νηφάλιο τρόπο. Ακόμα και σήμερα - και για καιρό ίσως ακόμα - η επιστημονική θεώρηση αντιμάχεται με τις αυθαίρετες κατασκευές που καλούνται, από καιρό σε καιρό, να υπηρετήσουν, στρεβλώνοντας την ιστορία, τη μία ή την άλλη άποψη και επιλογή. Ίσως αυτό το γεγονός, περισσότερο από κάθε τι άλλο δείχνει την επικαιρότητα των όσων συνέβησαν τότε, τη σημασία που διατηρούν για τον κόσμο μέσα στον οποίο εμείς σήμερα ζούμε.

Υπάρχει πάντοτε το δίλημμα του τι πρέπει να περιλάβει κανείς σε έναν τόμο που με τρόπο εκλαϊκευμένο αλλά ταυτόχρονα και έγκυρο προσπαθεί να ταξινομήσει, και κατά το δυνατό να εξηγήσει, τα συμβάντα εκείνης της εποχής. Τα πάθη των ανθρώπων οπωσδήποτε σε μία πολεμική δεκαετία που κόστισε ανθρώπινες ζωές σε κλίμακα που ποτέ πριν δεν είχε γνωρίσει η ανθρωπότητα και η Ελλάδα. Δεκαπέντε χιλιάδες Έλληνες σκοτώθηκαν στον πόλεμο, ίσως δέκα χιλιάδες σκοτώθηκαν στις γραμμές της Αντίστασης, δεκάδες χιλιάδες χάθηκαν στον καιρό της κατοχής (ας μην ξεχνάμε την τύχη των πενήντα χιλιάδων Εβραίων συμπολιτών μας), ίσως πενήντα χιλιάδες σκοτώθηκαν στον Εμφύλιο. Δεν επρόκειτο όμως απλά και μόνο για μία περίοδο δακρύων και παθών. Αυτό το εκπληκτικό νέο φαινόμενο - στον πόλεμο και στην πολιτική - που ονομάστηκε αντιφασιστική, εθνική Αντίσταση, ήταν ένα τεράστιο κίνημα δημιουργίας που ακτινοβολεί ακόμα και σήμερα αξίες από αυτές που θεμελιώνουν βαθιά τον ανθρώπινο πολιτισμό.

Από τα πολλά που συνέβησαν εκείνη την περίοδο στους Έλληνες, από τα πολλά που οι τελευταίοι δημιούργησαν, εκτίθενται στον παρόντα τόμο μερικά, άλλα με πληρέστερο, άλλα με πιο συνοπτικό τρόπο. Θα ήταν αφελής όποιος θεωρεί ότι εξαντλείται ένα τέτοιο θέμα στα πλαίσια ενός και μόνο τόμου, ενός και μόνο δοκιμίου. Στην ουσία ξύσαμε την επιφάνεια ελπίζοντας να δώσουμε στον αναγνώστη το μέγεθος και την πολυπλοκότητα των γεγονότων της περιόδου. Σε τελευταία ανάλυση νέα υλικά και νέοι τρόποι προσέγγισης συμπληρώνουν καθημερινά τη γνώση μας γύρω από την περίοδο και τη δεξιοτήτά μας να την αποδίδουμε με προστό και κατανοητό - χρηστικό αν θέλετε - τρόπο. Θεωρείστε λοιπόν την εδώ προσπάθεια ως ένα σταθμό προς την πληρέστερη αντιμετώπιση της συναρπαστικής περιόδου.

Γιώργος Μαργαρίτης

Η κρίσιμη δεκαετία 1940-1949 **Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης**

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Η βιβλιογραφική παραγωγή, η αναφερόμενη στην περίοδο 1940-1950, αντικατοπτρίζει το μεγάλο ενδιαφέρον που συγκέντρωσε αυτή η περίοδος της ελληνικής ιστορίας, ιδιαίτερα στα μετά το 1974 –και την αποκατάσταση της δημοκρατικής ομαλότητας με την άρση των τελευταίων πολιτικών εκκρεμοτήτων που άφησε πίσω του ο εμφύλιος– χρόνια.

Στο σύνολό της η βιβλιογραφική αυτή παραγωγή περιλαμβάνει πολλές χιλιάδες τίτλους των οποίων επιπλέον δεν υπάρχει καμία μεθοδική καταγραφή.

Στην εδώ βιβλιογραφία παρατίθενται ενδεικτικά μερικά από τα βασικά έργα, πηγές, μαρτυρίες, μελέτες, δοκίμια κλπ. - που χρησιμοποιήθηκαν από τους συντάκτες του παρόντος τόμου για τη σύνθεση των εργασιών τους.

Γενικά

Iatrides, John O.-Bien, Peter-Loomis, Julia W.-Macrakis, Lily (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, μετάφρ. Μαργαρίτα Δρίτσα-Αμαλία Λυκιαρδοπούλου, Αθήνα 1984.

Μαρκεζίνης Σπ., *Σύγχρονη πολιτική ιστορία της Ελλάδος, 1936 - 1975*, Αθήνα, 1994.
Ρίχτερ (Richter) Heinz, *1936 - 1946: Δύο επαναστάσεις και αντεπαναστάσεις στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1975.

Σταυριανός Λευτέρης, *Η Ελλάδα σε επαναστατική περίοδο*, Κάλβος, Αθήνα 1974.
Φλάσιερ, Χ.-Σβορώνος, Ν. (επιμ.), *Η Ελλάδα 1936-44. Δικτατορία-Κατοχή-Αντίσταση*, Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου Σύγχρονης Ιστορίας, Β' έκδ., Αθήνα 1990.

Ο πόλεμος του 1940-41

ΓΕΣ / ΔΙΣ, *Επίτομη ιστορία του ελληνοϊταλικού και ελληνογερμανικού πολέμου, 1940 - 1941*, Αθήνα, 1985.

ΓΕΣ / ΔΙΣ, *Η Υγειονομική Υπηρεσία του Στρατού κατά τον πόλεμο 1940 - 1941*, Αθήνα, 1983.

Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού των ΗΠΑ, *Η εκστρατεία των Γερμανών στα Βαλκάνια. Άνοιξη 1941*, Αθήνα, Εκάτη, 1996, σ. 165.

Εδιπίδης Αλέξανδρος, *Ιστορία του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού πολέμου*, Αθήνα, 1954.

Η Ελλάδα του '40. Επιστημονικό συμπόσιο. Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1998.

Ζαλοκώστας Χρήστος, *Πίνδος. Η εποποιία στην Αλβανία*, Αθήνα, κ.κ.

Καββαδίας Επαμ., *Ο ναυτικός πόλεμος του 1940 όπως τον έζησα. Αναμνήσεις 2 Μαρτίου 1935 - 25 Μαρτίου 1943*, Αθήνα, Πυρσός, 1950.

Κόκκινος Δ., *Οι δύο πόλεμοι, 1940 - 1941*, Αθήνα, κ.κ. (1946).

Κολιόπουλος Ιωάννης, *Παλινόρθωση-δικτατορία-πόλεμος, 1935 - 1941. Ο βρετανικός παράγοντας στην Ελλάδα*, Αθήνα, Εστία, 1985.

Λουκάτος Δημήτριος, *Οπλίτης στο αλβανικό μέτωπο. Ημερολογιακές σημειώσεις 1940 - 41*, Αθήνα, Ποταμός, 2001.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Από την ήττα στην εξέγερση*, Αθήνα, Πολίτης, 1993.

Μεταξά, Ιωάννου, *Το προσωπικό του ημερολόγιο*, 4 τόμοι, Ίκαρος Εκδοτική Εταιρεία, 1960.

Παπάγος Αλέξανδρος, *Ο Πόλεμος της Ελλάδος*, Αθήνα, 1945.

Πρίγκιπα Πέτρου, *Ημερολόγια πολέμου, 1940 - 1941*, (Επιμ. Σωσσιδης Ι.), Αθήνα, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 1997.

Ρίχτερ Χάιντς, *Η ιταλο-γερμανική επίθεση εναντίον της Ελλάδος*, Αθήνα, Γκοβόστης, 1998.

Τερζάκης Άγγελος, *Ελληνική εποποιία, 1940 - 41*, Αθήνα, 1964.

Cervi Mario, *The Hollow Legions*, London, 1972.

Eckert, Rainer, *Vom "Fall Marita" zur "wirtschaftlichen Sonderaktion". Die deutsche Besatzungspolitik in Griechenland vom 6. April 1941 bis zur Kriegswende im Februar/März 1943*, Frankfurt am Main 1992.

Macgregor Knox, *Mussolini Unleashed, 1939 - 1941. Politics and Strategy in fascist Italy's last War*, Cambridge, CUP, 1982.

Η Κατοχή και η Αντίσταση

Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-44), τόμοι οκτώ, Έκδοση ΔΙΣ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1998.

Κείμενα της Εθνικής Αντίστασης, τόμοι 2, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1981.
ΚΚΕ, επίσημα κείμενα, τόμοι 5, επιμέλεια: Αλέκου Παπαπαναγιώτου, Έκδοση του ΚΚΕ (Εσωτερικού), χ.τ., 1973.
Τσουδερού, Ι. Εμμανουήλ, *Ιστορικό Αρχείο 1941-1944*, τόμοι πέντε, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1990.
Baerentzen, Lars (επιμέλεια), *British Reports on Greece 1943-44*, Museum Tusculanum Press, Copenhagen, 1982.
Ανδρικόπουλου Γιάννη, 1944. *Κρίσιμη χρονιά*. Αθήνα, Φυτράκης, 1987.
Βενέζη, Ηλία, *Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, Οι χρόνοι της δουλείας*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, 1981.
Βλοντάκης Σταύρος, *Η "Οχυρά θέσις Κρήτης"*, Αθήνα, 1976.
Γουντάκουζ (Woodhouse) C.M., *Το μύλο της έριδος*, Αθήνα, Εξάντας, 1975.
Γρηγοριάδη, Ν. *Φοίβου, Γερμανοί, Κατοχή, Αντίστασις*, Εκδόσεις Νεόκοσμος, Αθήνα 1973.
Γυφτόπουλου, Δ. Δημήτρη, *Μυστικές αποστολές στην εχθροκρατούμενη Ελλάδα*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα, 1990.
Δημοτάκη, Νικολάου, *Μυστικός Πόλεμος, 1941 - 1944, Μίδας - Πλούτων*, Τυπογραφείο Εμμ. Μαθιουδάκη, Αθήνα, χ.χ.
Διβάνη Λένα, *Η πολιτική των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων, 1941 - 1944*, Αθήνα, Σάκκουλας, 1992.
Η Εθνική Αντίσταση στην Ευρυτανία, 50 χρόνια από την ίδρυση και το Εθνικό Συμβούλιο της Π.Ε.Ε.Α. (1944-1994), τόμος πρώτος, Εισηγήσεις συνεδρίου, Επιμέλεια: Κλ. Σ. Κουτσούκης, Ελληνικό Κέντρο Πολιτικών Ερευνών Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα, 1995.
Η Ελλάδα 1936-1944, Δικτατορία - Κατοχή - Αντίσταση, Πρακτικά Α΄ διεθνούς συνεδρίου σύγχρονης ιστορίας, Επιστημονική Επιμέλεια Χ. Φλάισερ, Ν. Σβορώνος, Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, Αθήνα, 1989.
Ελεφάντης Άγγελος, *Μας πήραν την Αθήνα... Ξαναδιαβάζοντας την ιστορία 1941 - 1950*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2002
Ενεπεκίδης, Πολυχρόνης Κ., *Η ελληνική αντίστασις 1941-1944 όπως αποκαλύπτεται από τα μυστικά αρχεία της Βέρμαχτ εις την Ελλάδα. Μια νεοελληνική τραγωδία*, Αθήνα 1964.

Ζαλοκώστα, Χρήστου, *Το Χρονικό της Σκλαβιάς*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, 1997.

Ζάννα, Δ. Αλέξανδρου, *Η Κατοχή, αναμνήσεις - επιστολές*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, 1964.

Ζέπος Ι., *Λαϊκή δικαιοσύνη εις τας ελευθέρας περιοχάς της υπό κατοχίν Ελλάδος*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης, 1986.

Ζέρβας Ναπ., *Απελευθερωτικός Αγών (ΕΔΕΣ-ΕΟΕΑ 1941-1945)*, Αθήνα, εκδ. ΠΣΑΕΑ ΕΔΕΣ-ΕΟΕΑ «Ναπολέον Ζέρβας», χ.χ.

Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης, 1940 - 1950, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1978.

Ιστορικών Αρχείων Εθνικής Αντιστάσεως, τόμοι δύο, χ.τ., χ.χ.

Ιωαννίδη, Γιάννη, *Αναμνήσεις, Προβλήματα της πολιτικής του ΚΚΕ στην Εθνική Αντίσταση, 1940-1945*, επιμέλεια Α. Παπαπαναγιώτου, Εκδόσεις Θεμέλιο, χ.τ., 1979.

Κανελλόπουλου, Παναγιώτη, *Τα χρόνια του μεγάλου πολέμου, 1939-1944*, έκδοση 2^η, Αθήνα, 1964.

Κανελλόπουλου, Παναγιώτη, *Ιστορικά δοκίμια*, Αθήνα, 1975.

Κανελλόπουλου, Παναγιώτη, *Ημερολόγιο, 31 Μαρτίου 1942 - 4 Ιανουαρίου 1945*, Εκδόσεις Κέδρος, χ.τ., 1977.

Καραγιάννης Γ.Ν., *Η Εκκλησία από την κατοχή στην εμφύλιο*, Αθήνα, Προσκήνιο, 2001.

Κέδρου, Ανδρέα, *Η Ελληνική Αντίσταση 1940-1944*, δύο τόμοι, Μτφρ. Αντώνης Μοσχοβάκης, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1981.

Κλαίβ, Νάιτζελ, *Εμπειρία στην Ελλάδα (1943 - 1948)*, Μτφρ. Ευγ. Πιερρής, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, χ.χ.

Κόκονα, Νίκου, *Βρετανοί Κατάσκοποι στην Κρήτη. 1941-1945*, Αθήνα, 1991.

Κολιόπουλου, Σ. Ιωάννη, *Λεπασία φρονημάτων. Το Μακεδονικό ζήτημα στην κατεχόμενη δυτική Μακεδονία, 1941 - 1944*, Θεσσαλονίκη, 1994.

Κουτούκης Κλεομένης (επιμέλεια), *Η προσωπικότητα του Άρη Βελουχιώτη και η Εθνική Αντίσταση (πρακτικά συνεδρίου)*, Αθήνα, Φιλίστωρ, χ.χ.

Λάγδας Π., *Άρης Βελουχιώτης. Ο πρώτος του αγώνα. Βιογραφία 1905-1945*, Αθήνα, Κυψέλη, 1964.

Μαγκριώτης, Δημήτριος Ι. *Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα Κατοχής, 1941-1944*, Β' έκδ., Αθήνα 1996.

Μακρής Ορέστης, *Ο ΕΛΑΣ της Αθήνας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1985.

Μαζούερ (Mazower) Μάρκ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1994.

Μάιερς (Myers) C.W. Eddie, *Η Ελληνική περιπλοκή. Οι Βρετανοί στην κατεχόμενη Ελλάδα*, Αθήνα, Εξάντας, 1975.

Μαργαρίτη, Γιώργου, *Από την ήττα στην εξέγερση*, Αθήνα, Εκδόσεις ο Πολίτης, 1993.

Μαρίνου, Θέμη, *Αποστολή HARLING - 1942 (Η επιχείρηση του Γοργοπόταμου)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1994.

Μπαρτζιώτα, Γ. Βασιλη, *Η Εθνική Αντίσταση στην αδούλωτη Αθήνα*, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 1984.

Μαχαίρας Ευάγγελος, *Η τέχνη της Αντίστασης*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1999.

Μυριδάκης Μ., *Αγώνες της Φυλής 1941-44 (Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ-ΕΟΕΑ 1941-1944)*, Αθήνα, Σιδέρης, 1976-77, τμ. 2.

Μυριδάκη, Ι. Μιχάλη, *Η επιχείρηση του Γοργοπόταμου και το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ*, Αθήνα, 1983.

Νεφελούδη Βασιλη, *Η Εθνική Αντίσταση στη Μέση Ανατολή*, τόμοι δύο, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1981.

Πανσέλιου, Ασιμάκη, *Τότε που ζούσαμε*, Αθήνα, Κέδρος, κ.κ.

Πετιμεζά, Ηρακλή, *Εθνική Αντίσταση και Κοινωνική Επανάσταση, Ζέρβας και ΕΑΜ*, Αθήνα 1991.

Πρωτόπαπας Σαράντης, *Η Χη Μερραρχία του ΕΛΑΣ. Εθνική Αντίσταση στη Μακεδονία, 1941-1944*, Αθήνα, 1978.

Πυρομάγλου, Κομνηνού, *Ο Γεώργιος Καρτάλης και η εποχή του, 1934-57*, Εκδόσεις Ιστορική Έρευνα, Αθήνα, 1965.

Πυρομάγλου, Κομνηνού, *Η Εθνική Αντίστασις, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα, 1975.

Πυρομάγλου, Κομνηνού, *Ο δούρειος ίππος. Η εθνική και πολιτική κρίσις κατά την κατοχή*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα, 1978.

Ρουμελιώτης Γιάννης, *Η Εθνική Αντίσταση στη Λακωνία 1941-1945*, Αθήνα 2005.

Σαράφη, Στέφανου (στρατηγού), *Ο ΕΛΑΣ*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, κ.τ., 1958.

Σεφέρης, Γιώργου, *Πολιτικό Ημερολόγιο, Α' 1935-1944*, Επιμέλεια – Σημειώσεις Αλέξανδρου Ξύδη, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 1992.

Σμίθ - Χιούζ, Τζάκ, *Απόρρητη Αναφορά της Δράσεως της SOE στην Κρήτη. 1941-45*, Ελεύθερη Σκέψη, Αθήνα, 1991.

Τζούκας Βαγγέλης, *Οι οπλαρχηγοί του ΕΔΕΣ στην Ήπειρο. Τοπικότητα και πολιτική ένταξη, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2003.

Τσάτσου, Ιωάννα, *Φύλλα Κατοχής*, έκδοση 6η, Εκδόσεις Εστίας, Αθήνα, 1991.

Τσουδερού, Ι. Εμμανουήλ, *Διπλωματικά παρασκήνια 1941 – 1944*, Αθήνα, Αετός, 1949.

Τσουδερού, Εμμανουήλ, *Ανωμαλίες στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα, 1950.

Τσουπαρόπουλος Θανάσης, *Οι λαοκρατικοί θεσμοί της Εθνικής Αντίστασης*. Αθήνα, Γλάρος, 1989.

Τσώρτσιλ, Ουίνστον, *Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος*, τόμοι 4, Μτφρ. Αντώνης Σαμαράκη, Εκδοτικός Οργανισμός Ελληνική Μορφωτική Εστία, Αθήνα, x.x.

Φαράκου, Γρηγόρη, *Άρης Βελουχιώτης, το χαμένο αρχείο - άγνωστα κείμενα*, έκδοση 4η, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1997.

Φλάισερ, Χάγκεν, Στέμμα και Σβάστικα, *Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, τόμος πρώτος, Μτφρ. Χάγκεν Φλάισερ, Εκδόσεις Παπαζήση, x.τ., x.x.

Φλάισερ, Χάγκεν, Στέμμα και Σβάστικα, *Η Ελλάδα της Κατοχής και της Αντίστασης, 1941-1944*, τόμος δεύτερος, Μτφρ. Χάγκεν Φλάισερ, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.

Χάμοντ, (Hammond), Nicholas, *Περιπέτεια με τους Αντάρτες, 1943-44*, Μτφρ. Γιάννης Λάμπρας, Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, x.x.

Χατζή, Θανάση, *Η νικηφόρα επανάσταση που χάθηκε*, τόμοι τέσσερις, έκδοση 3η, Εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα, 1983.

Χατζηπαναστασίου Τάσος, *Αντάρτες και καπετάνιοι. Η Εθνική Αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 2003.

Χατζηπαναγιώτου, Γ., Γιάννη, *Η πολιτική διαθήκη του Άρη Βελουχιώτη*, Εκδόσεις Δωρικός, Αθήνα, 1976.

Χόνδρος, Ιωάννης, «Η Ελληνική Αντίσταση 1941-1944» στο *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950*, Μτφρ. Μαργαρίτα Δρίτσα - Αμαλία Λυκαρδοπούλου, Εκδόσεις Θεμέλιο, x.τ., 1984.

Χούτσας Στ., *Η Εθνική Αντίσταση των Ελλήνων (1941-45)*, Αθήνα, 1961.

Auty, Rhyllis - Clogg, Richard, *British Policy Towards Wartime Resistance in Yugoslavia and Greece*, The Macmillan Press Ltd, London and Basingstoke, 1975.

Barker, Elisabeth, *British Policy in South-East Europe in the Second World War*, The Macmillan Press Ltd., London and Basingstoke, 1976.

Brooke, Alan (Field Marshal Lord), *War Diaries 1939-1945*, Edited by Alex Danchev and Daniel Todman, Phoenix Press, London, 2002.

Deacon, Richard, *A History of British Secret Service*, Granada Publishing Limited, x.τ., 1982.

Foot, M.R.D., *SOE in France: An Account of the Work of the British Special Operations Executive in France 1940-1944*, HMSO, London, 1966.

Foot, M.R.D., *SOE, An Outline History of the Special Operations Executive, 1940-46*, BBC, London, 1984.

Gerolymatos, Andre, *Guerrilla Warfare and Espionage in Greece, 1940-1944*, Pella Publication Company, Inc., New York, 1992.

Hondros, Louis John, *Occupation and Resistance. The Greek Agony, 1941-44*, Pella Publishing Company, New York, 1983.

Howard, Michael, *Strategic Deception, British Intelligence in the Second World War*, τόμος 5, HSMO, London, 1990.

Howarth, Patrick, *Undercover, The Men and Women of the Special Operations Executive*, Routledge & Kegan Paul, London, 1980.

Hinsley, H. F., *British Intelligence in the Second World War*, τόμοι 4, HMSO, London, 1979.

Hondros J.L., *Occupation and Resistance (The greek agony 1941-44)*, New York, Pella, 1983.

Mackenzie, J. M., W., *The Secret History of SOE: The Special Operations Executive 1940-1945*, St. Ermin's Press, London, 2000.

Papastratis, Procopis, *British Policy Towards Greece During the Second World War*, Cambridge University Press, 1984.

Parish, Woodbine Michael, *Aegean Adventures 1940-43*, The Book Guild Ltd, Sussex, England, 1993.

Stafford, David, *Britain and European Resistance, 1940-1945*, The Macmillan Press

Ltd., London and Basingstoke, 1980.

West, Nigel, *Secret War. The Story of SOE, Britain's Wartime Sabotage Organization*, John Curtis - Hodder and Stoughton, London, 1992.

West Nigel, *MI6 British Secret Intelligence Service Operations 1909 - 1945*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1983.

Wilkinson, Peter - Astley, Joan Bright, *Gubbins and SOE*, Leo Cooper, London, 1997.

Woodhouse, M. C., *Apple of Discord*, W.B. O'Neill, Reston, Virginia, 1985.

Woodhouse, M. C., *Something Ventured*, London, 1982.

Woodhouse M. C., *The Struggle for Greece 1941-1949*, Beekman/Esanu Publishers INC., x.t., 1979.

Woodward, Llewellyn, *British Foreign Policy in the Second World War*, τόμοι 5, HMSO, Λονδίνο, 1971.

Για το ελληνικό «Ολοκαύτωμα»

Aly Götz, *Hitlers Volkstaat*, S. Fischer, Φρανκφούρτη 2005.

Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, *Ο άλλος εν διωγμώ*, Θεμέλιο, Αθήνα 1998.

Αμπατζοπούλου Φραγκίσκη, *Το ολοκαύτωμα στις μαρτυρίες των Ελλήνων Εβραίων*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1993.

Bowman Stieven, «Jews in wartime Greece», *Jewish Social Studies*, τ.1, 1986.

Capri Daniel (επιμ.), *Italian Diplomatic Documents on the History of the Holocaust in Greece (1941 - 1943)*, Πανεπιστήμιο Τελ Αβίβ, 1999.

Γιακοέλ Γιομπώβ, *Απομνημονεύματα 1941 - 1943* (εισαγωγή-επιμέλεια Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου), Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1993.

Γούναρης Κ. Βασίλης-Παπαπολυβίου Πέτρος (επιμ.), *Ο φόρος του αίματος στην κατοική Θεσσαλονίκη. Ξένη κυριαρχία-Αντίσταση και επιβίωση*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001.

Ευθυμίου Μαρία, *Εβραίοι και χριστιανοί στα τουρκοκρατούμενα νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου. Οι δύσκολες πλευρές μιας γόνιμης συνύπαρξης*, Τροχαλία, Αθήνα 1992.

«Εβραίοι στην Ελλάδα. Προσεγγίσεις σε μια ιστορία των νεοελληνικών μειονοτή-

των», *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 52–53, Ιούλιος-Δεκέμβριος 1994.

Μαγκριώπη Δημητρίου Ι., *Θυσιάι της Ελλάδος και εγκλήματα Κατοχής 1941 - 1944*, Αθήναι 1949, Φόρμιγξ, Αθήνα 1996.

Μαργαρίτης Γιώργος, *Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες. Στοιχεία για την καταστροφή των μειονοτήτων στην Ελλάδα. Εβραίοι, Τσάμπδες*, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2005.

Mazower Mark, *Salonica. City of Ghosts. Christians, Muslims and Jews 1430 - 1950*, HarperCollins, Λονδίνο 2004.

Μόλχο Μίκαελ, *Η Μemορία. Αφιέρωμα εις μνήμην των Ισραηλιτών θυμάτων του ναζισμού εν Ελλάδι*, Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1976.

Μόλχο Ρένα, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856 – 1919. Μια ιδιαίτερη κοινότητα*, Θεμέλιο, Αθήνα 2001.

Μπενβενίστε Ρίκα (επιμ.), *Οι Εβραίοι της Ελλάδας στην Κατοχή*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1998.

Ναρ Αλβέρτος, *Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης. Τα τραγούδια μας (μελετήματα γύρω από την ιστορία και παράδοση των Εβραίων της Θεσσαλονίκης)*, Θεσσαλονίκη 1985.

Pierson Bernard, *Εβραίοι και χριστιανοί στη Νεότερη Ελλάδα*, Πόλις, Αθήνα 2004.

Σεμελέν Ζακ, *Άσπλοι απέναντι στον Χίτλερ. Η πολιτική αντίσταση στην Ευρώπη 1939 – 1943*, (μετ. Χριστίνα Ξανθοπούλου) Χατζηνικολή, Αθήνα κ.κ.

Ο Εμφύλιος πόλεμος

Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, *Έτσι άρχισε ο Εμφύλιος. Η τρομοκρατία μετά τη Βάρκιζα, 1945-1947*, Γλάρος, Αθήνα 1987.

Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, *Δημοκρατικός Στρατός (περιοδικό)*, Αθήνα (επανεκδοση), Ριζοσπάστης, 1996 (2 τόμοι).

Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, *Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949)*, 16 τόμοι, Αθήνα 1998.

Διεύθυνση Τύπου & Πληροφοριών, *Η συμφωνία της Βάρκιζας*, Εθνικών Τυπογραφείων, Εν Αθήναις 1945.

Η έκθεση της βρετανικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής δια την Ελλάδα, Πανελλήνιος Ομοσπονδία Δημοκρατικών Συλλόγων, Αθήναι 1946.

Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, *Επίσημα Κείμενα, τόμος ΣΤ', (1945 - 1949)*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1987.

Πολιτικός Συνασπισμός Κομμάτων του ΕΑΜ, *Λευκή Βίβλος. Παραβιάσεις της συμφωνίας της Βάρκιζας*, Αθήνα, 1945.

Πολιτικός Συνασπισμός Κομμάτων του ΕΑΜ, *Λευκή Βίβλος. "Δημοκρατικός" νεοφασισμός (Τούλης - Οκτωβρης 1945)*, Αθήνα, 1945.

Αβέρωφ - Τσιτσας, *Φωτιά και τσεκούρι. Ελλάς 1946 - 1949 και τα προηγηθέντα*, Αθήνα, 1975.

Αγγελόπουλος Άγγελος, *Από την κατοχή στον εμφύλιο*, Αθήνα, Παρουσία, 1994.

Αποστολόπουλος Βασίλης, *Το χρονικό μιας εποποιίας. Ο ΔΣΕ στη Ρούμελη*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1995.

Αποστολοπούλου Ναταλία, *Μετά τη Βάρκιζα η τραγωδία*, Εντός, Αθήνα 2000.

Αρσενίου Λάζαρος, *Γένεση του Εμφυλίου και συνέπειες αυτού*, Έλλα, Λάρισα 2001.

Βαν Μπουσοκότεν Ρικη, *Ανάποδα χρόνια. Συλλογική μνήμη και Ιστορία στο Ζιάκα Γρεβενών*, Πλέθρον, Αθήνα 1997.

Βαφειάδης Μάρκος, *Απομνημονεύματα*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1984 - 1992.

Βλοντάκης Σταύρος, *Η «Οχυρά Θέσις Κρήτης»*, Αθήνα 1976.

Γούναρης Βασ., *Εγνωσμένων κοινωνικών φρονημάτων. Κοινωνικές και άλλες όψεις του αντικομμουνισμού στη Μακεδονία του εμφυλίου πολέμου*, Θεσσαλονίκη, 2002.

Δελαπόρτας Παύλος, *Το σημειωματάριο ενός Πιλάτου*, Θεμέλιο, Αθήνα 1977.

Ζαφειρόπουλος Δημήτριος, *Ο αντισυμμοριακός αγών 1945-1949*, Αθήναι 1956.

Ηλιού Φίλιππος, *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος. Η εμπλοκή του ΚΚΕ*, Αθήνα, Θεμέλιο, 2004.

Θεοδώρου Γιώργος, *Έτσι καταδικάστηκα σε θάνατο*, Θουκυδίδης, Αθήνα 1982.

Ιός της Κυριακής, «Από το Βενιζέλο στο Μητσοτάκη. Βίος και πολιτεία του Παύλου Γύπαρη», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* 30.10.2005.

Κλαδούχος Βαγγέλης, *Απομνημονεύματα (1920-1995)*, Άργος 1995.

Κλόουζ Ντέιβιντ, *Οι ρίζες του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2003.

Κλόουζ, Ντέιβιντ (επιμ.), *Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος 1943-1950. Μελέτες για την πόλωση*, μετάφρ. Γιάννης Σπανδωνής, Αθήνα 1997.

Κωστόπουλος Τάσος, *Η απαγορευμένη γλώσσα. Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία*, Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2000.

Κωστόπουλος Τάσος, *Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπο-*

λεμική εθνοκφορσύνη, Φιλίστωρ, Αθήνα 2005.

Λάζαρης Βασίλης, *Πολιτική ιστορία της Πάτρας, τ. Δ' (1945-1955)*, Αχαϊκές Εκδόσεις, Αθήνα 1990.

Λέφας Γ., *Ο Δημοκρατικός Στρατός Πελοποννήσου. Δημιουργία, ανάπτυξη, ήττα*, Αθήνα, Αλφειός, 1998 (2 τόμοι).

Μαργαρίτης Γιώργος, *Ιστορία του ελληνικού Εμφυλίου πολέμου (1946-1949)*, τ. Α', Βιβλιόραμα, Αθήνα 2000.

Μαυρογορδάτος Γιώργος, «Οι εκλογές και το δημοψήφισμα του 1946, προοίμιο του Εμφυλίου πολέμου», στο συλλογικό *Η Ελλάδα στη δεκαετία του 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1984, σ. 307-40.

Μπάφε Ι., *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Διεθνείς διαστάσεις*, Αθήνα, 1997.

Νικολακόπουλος Ηλίας, *Κόμματα και βουλευτικές εκλογές στην Ελλάδα*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1988.

Νικολακόπουλος Η., *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές 1946-1967*, Αθήνα, Πατάκης, 2001.

Ουίτνερ (Wittner) L., *Η Αμερικανική επέμβαση στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 1991.

Παπαδόπουλος Αβραάμ, *Το Ειδικόν Δικαστήριο Σερρών απεφάσισε*, Λευκώνας 1989.

Σούφλας Κοσμάς, *Από το διωγμό στον Εμφύλιο*, Δρυμός, Αθήνα 1986.

Τερζόγλου Νίκος, *Η στρατιωτική εκπαίδευση στελεχών στο Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας (ΔΣΕ)*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2003.

Η τρίχρονη εποποιία του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας, 1946 - 1949, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1998.

Τσακαλώτος Θρ., *Γράμμος*, Αθήνα, 1970

Τσακαλώτος Θρ., *Σαραντα χρόνια στρατιώτης της Ελλάδος*, Αθήνα, κ.κ.

Τσάτσος Κων/νος, *Δια να γίνωμεν κράτος*, Παπαζήσης, Αθήνα 1945.

Φαρμάκης Γεώργιος, *Ο κομμουνισμός εις την Ηλείαν*, Πύργος 1969.

Baerentzen I., Iatrides J. (editors), *Studies in the History of the Greek Civil War, 1945 - 1949*, Copenhagen, 1987

Richter Heinz, *British intervention in Greece. From Varkiza to Civil War*, Merlin Press, Λονδίνο 1985.

Chouliaras Giorgos - Georgakas Dan, «Dispatches of Lincoln MacVeagh», *Journal of the Hellenic Diaspora*, XII/1 (Spring 1985), σ. 29-50.

Λογοτεχνία

Αλεξίου Έλλη, *Ανθολογία ελληνικής αντιστασιακής λογοτεχνίας, 1941 - 1944*, Βερολίνο, 1965.

Αργυρίου Αλέξανδρος, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στους δύσπηνους καιρούς (1940-1944)*, Καστανιώτη Αθήνα, 2003.

Αργυρίου Αλέξανδρος, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόσληψή της στα χρόνια του ετεροκαθορισμένου εμφυλίου πολέμου*, Καστανιώτη Αθήνα, 2004.

Καστρινάκη Αγγέλα, *Η λογοτεχνία στην ταραγμένη δεκαετία, 1940-1950*, Πόλις, Αθήνα, 2005.

ΝΙΚΟΣ ΒΑΡΔΙΑΜΠΑΣΗΣ

Γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης το 1947.

Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (πτυχίο 1975) και παρακολούθησε μαθήματα στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών (1975 – 1977). Αναγορεύθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1978. Ειδικεύτηκε στην Παθολογία. Εργάστηκε στην Πανεπιστημιακή Κλινική του Νοσοκομείου ο Ευαγγελισμός (1982) και στο Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας (1984).

Το 1985 εκλέχτηκε λέκτορας στη Σχολή Επιστημών Υγείας του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου δίδαξε αυτοδύναμα για μια τετραετία (1985 – 1989). Επίσης εργάστηκε ως γιατρός στον ΕΟΦ και διετέλεσε τακτικό μέλος της Επιτροπής Εθνικού Συνταγολογίου (1988). Παράλληλα με τη διδασκαλία και την άσκηση της ιατρικής (έως το 2000) ασχολείται από το ραδιόφωνο, την τηλεόραση και τον Τύπο με τη *διαχρονική ιστορία της ελληνικής γλώσσας*.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ:

«Γιατί το λέμε έτσι», Πρώτο Πρόγραμμα της Ελληνικής Ραδιοφωνίας, 1982-1988.

«Κάθε μέρα και μια λέξη», «Αθήνα 9,84» 1988 – 1991.

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ :

«Ιστορία μιας λέξης» Τηλεόραση ΕΤ-2 1995 – 1997.

«Οι λέξεις στη ζωή μας» MEGA 1998

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ :

Συντάκτης της Ελευθεροτυπίας από το 1990 σε θέματα Γλώσσας και Ιστορίας.

Συντονιστής – Επιμελητής του «Ε» ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

Αρχισυντάκτης του «ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ».

Συντονιστής του «Ε» Ιστορικά – Πρωτοπόροι.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ (Εκτός Ιατρικής):

Στο Δημοσιογραφικό Εργαστήρι (1994)

Στην Σχολή Υποκριτικής του Κ. Καζάκου. (1996) (Μάθημα Ελληνική γλώσσα και ιστορία).

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ:

Ιατρικό Ιστορικό (Εκδ. «Ηριδανός»)

Ευρύλοχος (Εκδ. «Ηριδανός»)

Τειρεσίας (Εκδ. «Κέδρος»)

Ετυμολογικό Αλφαβητάριο (Εκδ Α.Α Λιβάνη)

Ιστορία μιας Λέξης (διαχρονική ιστορία της ελληνικής γλώσσας) Τόμοι. Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄, Ε΄ (Εκδ Α.Α. Λιβάνη).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Καθηγητής σύγχρονης πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Γαλλία, δίδαξε για πολλά χρόνια στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και συνεργάστηκε με άλλες σχολές και ιδρύματα της Ελλάδας ή του εξωτερικού.

Είναι συγγραφέας των βιβλίων:

«Από την ήττα στην εξέγερση. Ελλάδα: άνοιξη 1941 – φθινόπωρο 1942» (Αθήνα, Πολίτης, 1993),

«Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, 1946 – 1949» (Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2000),

«Ανεπιθύμητοι συμπατριώτες. Στοιχεία για την καταστροφή των μειονοτήτων της Ελλάδας» (Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2005),

«Το Αιγαίο των Βαλκανικών πολέμων» (Αθήνα, ΕΛΙΑ, 2002, σε συνεργασία με την Ελένη Γαρδίκια Κατσιαδάκη).

Έχει επίσης συγγράψει σχολικά και εκπαιδευτικά βιβλία, έχει συνεργαστεί σε πολλές συλλογικές εκδόσεις, έχει επιμεληθεί την έκδοση βιβλίων ή πρακτικών, ενώ έχει δημοσιεύσει πολλά επιστημονικά άρθρα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Συνεργάζεται επίσης με πολλές εφημερίδες και περιοδικά.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΔΟΡΔΑΝΑΣ

Γεννήθηκε το 1968 στη Στουτγάρδη της Γερμανίας.

Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο ομώνυμο τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και αποφοίτησε με ειδικέυση στην Ιστορία.

Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στον Τομέα της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας, όπου και υποστήριξε το 2002 τη διδακτορική του διατριβή με θέμα τα γερμανικά αντίποινα εναντίον των αμάχων στην ελληνική Μακεδονία την περίοδο της Κατοχής.

Δίδαξε ως Ειδικός Επιστήμονας ΠΔ 407/80 στο Τμήμα Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας του ΑΠΘ, ενώ από τις αρχές του 2006 διδάσκει ως Ειδικός Επιστήμονας στο Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στη μελέτη των γερμανο-βαλκανικών σχέσεων κατά τον 20ο αι., καθώς και σε ζητήματα σχετικά με την ιστορία της ελληνικής Μακεδονίας κατά την αναφερόμενη περίοδο.

Ειδικεύεται στην περίοδο της δεκαετίας του 1940, με έμφαση στη γερμανική Κατοχή και στον Εμφύλιο Πόλεμο. Είναι συγγραφέας των υπό έκδοση μελετών: *Το αίμα των αθώων: Αντίποινα των γερμανικών αρχών Κατοχής στη Μακεδονία, 1941-1944* (Εστία) και *Έλληνες εναντίον Ελλήνων: Ο κόσμος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην κατοχική Θεσσαλονίκη, 1941-1944* (Επίκεντρο).

ΜΑΡΙΑ ΚΑΒΑΛΑ

Γεννήθηκε το 1968 στη Θεσσαλονίκη.

Σπούδασε Ιστορία στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο στην Κέρκυρα και πήρε το μεταπτυχιακό της δίπλωμα στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Σύντομα ολοκληρώνει την εκπόνηση της διδακτορικής της διατριβής στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας). Ειδικεύεται στην κοινωνική και οικονομική ελληνική ιστορία του 20ού αιώνα.

Βασικό έργο:

- «Πείνα και επιβίωση. Αντιμετώπιση των στερήσεων στην κατεχόμενη Ελλάδα», *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770 – 2000, Η εμπόλεμη Ελλάδα, 1940 – 1949*, τ. 8, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 49-62.

- «Μακεδονία - Θράκη Πρώιμες αντιστασιακές εκδηλώσεις 1941-1942», *ό.π.*, σ. 107-110.

- «Επιβίωση βιολογική και πνευματική», *Ο φόρος του αίματος στην κατοική Θεσσαλονίκη. Ξένη κυριαρχία, αντίσταση και επιβίωση* (επιμ. Βασίλης Γούναρης, Πέτρος Παπαπολυβίου), εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001.

- «Εβραίοι στο πλαίσιο του ελληνικού κράτους», *Σύγχρονα θέματα*, 52-53 (1994), σ. 106-117.

Άλλες δημοσιεύσεις:

- «Ιδεολογικές αντανάκλασεις της Δύσης στο ελληνικό γυναικείο κίνημα (1887 – 1920)», *Πρακτικά της επιστημονικής συνάντησης, «Η Δύση της Ανατολής και η Ανατολή της Δύσης. Ιδεολογικές αντανάκλασεις και στερεότυπα», Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής, (Εγνατία)* (υπό δημοσίευση).

- «Η οικονομική και επαγγελματική ζωή», *Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού Δήμου Καλαμαριάς, Η Καλαμαριά γράφει ιστορία 1940 – 1967. Από την επιβίωση στη δημιουργία*, ILP Productions, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 199-211.

ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1955.

Σπούδασε Κοινωνιολογία στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθηκονομία στο ΤΕΙ Αθήνας, Λογιστική στο ΤΕΙ Κοζάνης.

Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Παν/μίου.

Είναι υποψήφιος διδάκτορας στην Κοινωνιολογία και το θέμα της διατριβής του είναι η Κατοχή και ο Εμφύλιος πόλεμος στη βορειοδυτική Μακεδονία.

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στις κοινωνικές αντιπαλότητες και τις πολιτικές συμπεριφορές των κατοίκων της Δυτικής Μακεδονίας στην περίοδο του

Μεσοπολέμου, στα ζητήματα ιστορίας και ιστοριογραφίας του Εμφυλίου. Εργάζεται από το 1995 στη Βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου. Διετέλεσε επίσης βιβλιοθηκονόμος στο Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών (2001-2003) και συμμετείχε στο επιστημονικό πρόγραμμα *Βάση δεδομένων των αστρονομικών δημοσιεύσεων στην περίοδο 1770-1996* του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών και της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας. Είναι συγγραφέας του βιβλίου *Ελληνική Βιβλιογραφία του Εμφυλίου Πολέμου, 1945-1949: αυτοτελή δημοσιεύματα 1945-1999* (εκδ. Φιλίστωρ, 2000). Έχει λάβει μέρος σε επιστημονικά συνέδρια για τη δεκαετία 1940-1950. Δημοσιεύσεις του περιλαμβάνονται στα βιβλία: *Πτυχές του Εμφυλίου πολέμου, 1946-1949* (Αθήνα: Φιλίστωρ, 2000)· *“Το όπλο παρά πόδα”:* οι πολιτικοί πρόσφυγες του ελληνικού Εμφυλίου πολέμου στην Ανατολική Ευρώπη (Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2005)· *Η Αριστερά συζητά, ενώνεται, αντιπαρατίθεται, αλλάζει; 40 χρόνια από την έκδοση του περιοδικού “Αναγέννηση”* (Αθήνα: Α/συνέχεια, 2005).

ΤΑΣΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Δημοσιογράφος της «Ελευθεροτυπίας», μέλος της συντακτικής ομάδας του «Ιού». Συγγραφέας των βιβλίων: *«Η απαγορευμένη γλώσσα. Κρατική καταστολή των σλαβικών διαλέκτων στην ελληνική Μακεδονία»* (εκδ. Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2000) και *«Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπολεμική εθνοκοφροσύνη»* (εκδ. Φιλίστωρ, Αθήνα 2005).

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Είναι πτυχιούχος του Ιστορικού-Αρχαιολογικού Τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έχει δίπλωμα μεταπτυχιακών σπουδών και διδακτορικό με ειδίκευση στη Νεότερη Ιστορία από την ίδια σχολή. Είναι Επίκουρος Καθηγητής στην Πολιτική και Διπλωματική Ιστορία των Χωρών της

Χερσονήσου του Αίμου κατά τους Νεότερους Χρόνους, στο Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Είναι μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής του Κέντρου Μακεδονικής Ιστορίας και Τεκμηρίωσης του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα της Θεσσαλονίκης και της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού *Κλειώ*.

Συμμετέχει επίσης στο ευρωπαϊκό θεματικό δίκτυο ιστορίας Clioh/Clioahnet.

Οι επιστημονικές του δημοσιεύσεις περιλαμβάνουν τα βιβλία *Σωτήριος Γκοτζαμάνης: Ο άνθρωπος, ο πολιτικός, ο μύθος* (Θεσσαλονίκη, 2001, εκδόσεις Βάνιας)· *Μετακινήσεις σλαβόφωνων πληθυσμών (1912-1930): Ο πόλεμος των στατιστικών* (Αθήνα, 2003, εκδόσεις Κριτική) και *Τα πρόσωπα του Ιανού: Οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις τις παραμονές του ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου* (Αθήνα, 2004, εκδόσεις Πατάκη).

Είναι επίσης συνεπιμελητής των συλλογικών έργων *Ταυτότητες στη Μακεδονία* (Αθήνα, 1997, εκδόσεις Παπαζήση) και *Πρόσφυγες στα Βαλκάνια. Μνήμη και ενσωμάτωση* (Αθήνα, 2004, εκδόσεις Πατάκη).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Διδάσκει Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Η διδακτορική διατριβή του, στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, είχε ως θέμα τις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Στρατή Τσίρκα.

Στη διάρκεια των ετών 1994-2001, συμμετείχε σε σεμινάρια Θεωρίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας, καθώς και σε σεμινάρια Διανοητικής και Πολιτισμικής Ιστορίας, στο πλαίσιο των οποίων παρουσίασε εργασίες που αφορούσαν τη μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας και την ιστορία των ιδεών. Έχει εργαστεί επαγγελματικά σε ερευνητικά προγράμματα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικού Ερευνών (ΕΚΚΕ), του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ), του Πανεπιστημίου της Κρήτης, καθώς και των Αρχαίων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ).

Η επιστημονική του αρθρογραφία, εκτός από το έργο του Στρατή Τσίρκα, αφορά τη σχέση λογοτεχνίας και ιδεολογίας, την ιστορία της κριτικής, καθώς και την ιστορία

των ιδεών.

Άρθρα και βιβλιοκρισίες του έχουν δημοσιευτεί επίσης στις εφημερίδες *Ελευθεροτυπία*, *Τα Νέα*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή*, καθώς και στα περιοδικά *Μνήμων*, *Νέα Εστία*, *Αντί, Ο Πολίτης*, *Historein/Ιστορείν* και *Αρχειοτάξιο*.

Είναι μέλος της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού *Μνήμων*, των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, και του περιοδικού *Historein/Ιστορείν*.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΣΑΜΠΑΤΑΚΑΚΗΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1964 και σπούδασε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικές Επιστήμες και Διεθνείς Σπουδές, με ειδίκευση στη συγκριτική πολιτική ανάλυση.

Τη διδακτορική του διατριβή την έχει εκπονήσει στο γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας και των διεθνών σχέσεων.

Έχει δημοσιεύσει σειρά άρθρων στο περιοδικό «Ιστορικά» της Ελευθεροτυπίας, όπως επίσης άρθρα στην *Αυγή* και στην *Καθημερινή*. Έχει προγραμματιστεί η έκδοση βιβλίου του στις αρχές του 2006 σχετικά με τη δραστηριότητα των βρετανικών υπηρεσιών πληροφοριών στην Ελλάδα (1939-1944).

Τα τελευταία χρόνια εργάζεται ως σύμβουλος διοίκησης στην «Κοινωνία της Πληροφορίας» Α.Ε.

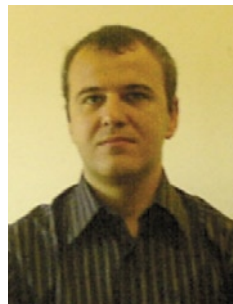
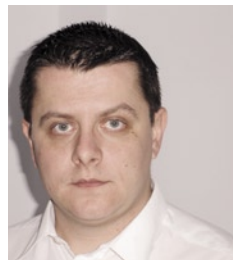
ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΤΖΟΥΚΑΣ

Γεννήθηκε στην Άρτα το 1974. Είναι πτυχιούχος και διδάκτορας του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Το 2003 υποστήριξε τη διδακτορική του διατριβή με τίτλο: *Οι οπλάρχηγοί του ΕΔΕΣ στην Ήπειρο-τοπικότητα και πολιτική ένταξη*.

Από το 2005 είναι μεταδιδάκτορας ερευνητής στο ερευνητικό έργο *Οργανώσεις της ελληνικής Αντίστασης-η περίπτωση του ΕΔΕΣ (Ηγεσία, Κοινωνική συγκρότηση, Μεταπολεμική επιρροή)* του προγράμματος Πυθαγόρας ΙΙ στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου.

Έχει λάβει μέρος σε επιστημονικά συνέδρια με θέμα την περίοδο της Κατοχής και του

Εμφυλίου και έχει δημοσιεύσει σειρά άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά.

ΤΑΣΟΣ ΧΑΤΖΗΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Γεννήθηκε το 1965 στη Λευκωσία της Κύπρου.

Σπούδασε Ιστορία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης όπου αναγορεύτηκε Διδάκτορας Νεότερης Ιστορίας με ειδίκευση στη Βαλκανική Ιστορία. Διδάσκει στη Μέση Εκπαίδευση.

Έχει δημοσιεύσει διάφορες μελέτες μεταξύ των οποίων:

Αντάρτες και Καπετάνιοι, η αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 1942-1944, Θεσσαλονίκη 2003,

(με τον Δημήτρη Πασχαλίδη), *Τα γεγονότα της Δράμας, εξέγερση ή προβοκάτσια*, Δράμα 2003,

Κύπρος και Μεταπολίτευση, το σύμπλεγμα της ήττας, Αθήνα 2004,

και άρθρα:

(Με την Ξανθίππη Κοτζαγεώργη) «Memories of the Bulgarian Occupation of Eastern Macedonia: three generations», στο Mazower Mark (edit.), *After the War was over, reconstructing the family, nation and state*, Princeton 2000,

«Οι ελληνικές κοινότητες της σημερινής Βουλγαρίας. Ιστορική Αναδρομή» και «Η οικονομική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων» στον τόμο Κοτζαγεώργη Ξανθίππη (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας, ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 49-82, 231-250,

«Ιστορία της προβληματικής για το έθνος», στον τόμο: Καραμπελιάς Γιώργος (επιμ.), *Η ελληνική Ουτοπία*, Αθήνα 1994, σ. 27-41.

